

هـ رز و گ و دم و رن
د م ک و ل ه ل س
ف ر ا ن ک ا ب گ ر ی
ا ل و ا ر و س ا ی ز ا
ا ل و ر و س ی
ج م ز ا س ت ر ل ی ن گ
و ن ت و ر ی و ا س ک ا ت ب ر ا و ن

رافائل مونئو

اشتیاق تئوریک و
استراتژی‌های طراحی
در آثار هشت معمار معاصر

چاپ دوم

ترجمه‌ی:

ایمان رئیسی و حسام عشقی صنعتی

| به نام خدا |

اشتقاق تئوریک و استراتژی‌های طراحی در آثار هشت معمار معاصر

جیمز استرلینگ / ونتوری و اسکات براون
آلدو روسی / پتر آیزنمن / آوارو سیزا
فرانک گری / رم کولهاس / هرزوغ و دمورن

نوشته‌ی: رافائل مونئو
ترجمه‌ی: ایمان رئیسی
و حسام عشقی صنعتی

سرشناسه: مونثو، خوسه رافائل، ۱۹۳۷ - م.

Moneo, Jose Rafael

اشتقاق تئوریک و استراتژی‌های طراحی در آثار هشت معاصر/نوشته رافائل مونثو؛ ترجمه ایمان رئیسی، حسام عشقی صنعتی.

مشهد: کتابکده کسری، ۱۳۹۰.

۳۲۰ ص: مصور.

شابک: ۹۷۸-۶۰-۹۲۳۸۸-۱-۱

وضعیت فهرست نویسی: فیپا

یادداشت: عنوان اصلی: Theoretical anxiety & design strategies in the work of eight contemporary architects

یادداشت: آثار استرلینگ، رابرت ونتوری-پراون، آلدو روسی، پیتر آیزنمن، آلوارو سیزا، فرانک گری، رم کولهاس، هرزوغ و دمورن.

موضوع: معماری جدید-قرن ۲۰م.

شناسه افزوده: رئیسی، ایمان، ۱۳۵۶ -، مترجم

شناسه افزوده: عشقی صنعتی، حسام، ۱۳۶۲ -، مترجم

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۰ ۵ الف م/۹ NA۶۸۰

رده بندی دیویی: ۷۴۴/۶

شماره کتابشناسی ملی: ۲۳۹۰۳۹۸

کتابکده تخصصی هنر، معماری و شهرسازی کسری

اشتقاق تئوریک و استراتژی‌های طراحی در آثار هشت معاصر

نویسنده: رافائل مونثو

مترجمان: دکتر ایمان رئیسی (عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی قزوین)،

حسام عشقی صنعتی

صفحه‌آرایی: مجتبی ادیبی

ویرایش تصاویر: حمیده امیرخانی

آماده‌سازی و نظارت: نیما طالبیان

چاپ اول: تابستان ۱۳۹۰

چاپ دوم: تابستان ۱۳۹۳

شمارگان: ۱۰۰۰

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ آستان قدس رضوی

شابک: ۹۷۸-۶۰-۹۲۳۸۸-۱-۱

انتشارات: کتابکده کسری

نشانی انتشارات: مشهد - فلسطین ۱۴ - پلاک ۱۰ تلفن: ۰۵۱۱-۷۶۴۱۳۷۲ / ۷۶۷۰۰۱۹

کلیه حقوق چاپ و نشر این کتاب برای انتشارات محفوظ می‌باشد.

مرکز پخش: کتابکده کسری

تلفن: ۰۵۱۱-۷۶۷۰۰۱۹ - همراه: ۰۵۱۵-۵۱۲۴۲۱۹

برای B.F، که بسیار به او مدیونم
و کسی که خوب می‌دانم عاشق معماری است.
رافائل مونثو

و برای هشت معمار امروز ایران :

محمد رضا نیکبخت
کاوه بذرافکن و آتوسا مدیری
محمد مجیدی
رضا دانشمیر
علیرضا تغابنی
عباس ریاحی فر
آرش مظفری
رامبد ایلخانی و علیرضا شرافتی

فهرست :

فصل اول : جیمز استرلینگ	۱۱
فصل دوم : ونتوری و اسکات براون	۴۵
فصل سوم : آلدو روسی	۸۵
فصل چهارم : پیتر آیزنمن	۱۱۹
فصل پنجم : آلوارو سیزا	۱۵۹
فصل ششم : فرانک گری	۱۹۷
فصل هفتم : رم کولهاس	۲۳۵
فصل هشتم : هرزوغ و دیمورن	۲۷۷

پیشگفتار:

چرا معماران می‌نویسند؟ چرا لوکوربوزیه در فرم اداره مهاجرت فرانسه، خود را نویسنده معرفی کرد؟ چرا رافائل مونثو، که در مدرسه‌ی طراحی هاروارد به تحلیل آثار هشت معمار معاصر پرداخته، سخنان خود را در قالب کتابی در دسترس دانشجویان قرار داده است؟ برای معماران چه اهمیتی دارد که نقد آثار شاخص معماری معاصر دنیا را مطالعه نمایند؟ آیا دیدن تصاویر پروژه‌های ساخته شده/نشده‌ی معماری برای معماران کافی نیست، تا از آن پروژه‌ها تاثیر بگیرند و آثار خود را طراحی کنند؟ چگونه بدون مطالعه‌ی آثار ارزشمند نوشتاری تاریخ معماری، می‌توان امیدوار بود که در معماری معاصر حرف جدیدی برای گفتن داشته باشیم؟ آیا حرف جدید در معماری صرفاً فرم‌ها و مشخصات ظاهری جدید و نامتعارف است؟ آیا بدون تقویت پشتوانه‌های علمی و نظری و مطالعه‌ی آنچه در جهان معماری در حال وقوع است، امکان مطرح نمودن حرف‌های جدید ممکن است؟

آیا همواره با استفاده از تبادل اندیشه‌ها و نوشته‌ها نبوده است که فرهنگ بشری پیشرفت کرده‌است؟ آیا افلاطون تحت تاثیر اندیشه‌های زرتشت توانست دستگاه فکری خود را سازماندهی نماید؟ چرا پادشاهان ایران در دوره ساسانی با ارسال سفیر به یونان، علاقمند بودند که با اندیشه‌های افلاطون و ارسطو آشنا شوند؟ چرا نخستین بار آثار افلاطون و ارسطو از زبان لاتین به عربی ترجمه شد و باعث شکوفایی فلسفه و ریاضیات و ادبیات ایران در قرن چهارم شد؟ آیا ترجمه‌ی اندیشه‌های ابن رشد از عربی به لاتین پایه‌های رنسانس را شکل داده‌است؟ آیا باید جهانی اندیشید و منطقه‌ای عمل نمود؟

جایگاه نقد در معماری معاصر ایرانیان با انتشار اندیشه‌های نوین و تعمق در نوشتار منتقدین از شرق تا غرب ارتقا می‌یابد. در این میان، همچون گذشته، بر معماران، اندیشمندان و منتقدین ایرانی است که از میان تمامی آنچه در دسترس است خود به آنچه قابل و مفید در این سرزمین است توجه نموده و در جهت رشد مبانی نظری و تئوریک معماری بومی در ایران کوشا باشند. کتاب حاضر منبعی مستند در خصوص نقد معماری است، کتابی که دارای ویژگی‌های قابل تدریس در مراکز آموزش عالی معماری بوده و در آن ریشه‌ها و شیوه‌های نقد معماری به وضوح قابل درک می‌باشند. انتخاب این کتاب جهت ترجمه نه تنها به دلیل علاقه‌ی شخصی اینجانب به موضوع «نقد معماری»، بلکه بیشتر به دلیل کمبود منابع علمی و مستند در این خصوص بوده است. امید است این کتاب نیز خود به موضوعی برای نقد منتقدان تبدیل شود.

ایمان رئیسی

مقدمه:

همواره معتقد بوده‌ام که مدارس معماری باید به چشم انداز معاصر توجه کنند، به معمارانی که همچنان قهرمانان کتب اصلی‌اند. بنابراین اوایل دهه‌ی نود میلادی بود که به دانشجویان مدرسه معماری هاروارد درسی را پیشنهاد کردم که درباره‌ی آثار معماران معاصر بود. من همچنان به آثار بعضی از این [معماران] بزرگتر [از من] یا استاد من فکر می‌کنم. همه از همکاران و دوستانی‌اند که تحسین‌شان می‌کنم.

این کتاب تالیفی از آن سخنرانی‌ها است. آثار استرلینگ، ونتوری و اسکات براون، روسی، آیزنمن، سیزا، گری، کولهاس، و هرزوغ و دِ مورن با دقت تحت عنوان «اشتیاق تئوریک و استراتژی‌های طراحی» ارزیابی شده‌اند. از واژه‌ی «اشتیاق» استفاده می‌کنم، چون مطالعه‌ی معماری در زمان حال در مسیری پیش رفته است که به اندیشیدن و مباحث نقادانه نزدیکتر شده است تا هرگونه علاقه‌ای به ساختن تئوری سیستمی. کتاب پیچیدگی و تضاد در معماری رابرت ونتوری به این [بحث] شهادت خواهد داد. کتاب نوعی آزمون نیشدار است که به اندیشه‌های انتقادی هدایت می‌شود؛ به عنوان نمونه، این [کتاب] نوعی رساله‌ی تئوریک یا بیانی شخصی از اشتیاق تئوریک است، و نه نوعی تئوری. در نقطه مقابل، معماری شهر آلدو روسی، نمایشی است از فردی، که دارای علاقه‌ی زیادی به اصول شهری است، که با روانپالایی شخصی ره‌اشده‌ای پایان یافته است. در این نقطه از تاریخ ما به کتاب روسی احترام می‌گذاریم، نه زیاد به خاطر همکاری‌اش در توسعه‌ی تئوری، بلکه برای ایده‌های بسیار شخصی‌اش، این تمثیلی است از معماری که از واژگان هم استفاده می‌کند. اشتیاق تئوریک واژه‌ی دقیقتری نسبت به تئوری است، و چنین است، هنگامی که به نوشته‌های پیتز آیزنمن مراجعه می‌کنیم. این‌ها متونی هستند که نشانگر نوعی ظرفیت روشنفکرانه برای انتقال به مفاهیم معماری‌اند که از فیلسوفان معاصر اکتساب شده است. برای کولهاس هم چنین است، آخرین بحثی که از آن استفاده می‌کنیم، بسیار مهم است که نیویورک هذیانی را درک کنیم، [کتابی] که هنوز به‌روز است و ارزشمندترین نوشته‌ی اوست، به عنوان کتابی از مقالات، اندیشه‌ای اصیل و بسیار شخصی درباره‌ی اصول نهفته در معماری شهر آسمان خراشها. واژه‌ی دیگر نیازمند توصیف، «استراتژی‌ها» است. این واژه در اینجا اشاره دارد به ساز و کارها، شیوه‌ها، مدل‌واره‌ها، و روش‌های شکلی که در کارهای معماران تکرار می‌شود - ابزارهایی که با آن به ساختمان‌شان شکل می‌بخشند. از ساز و کارهای شکلی، هنگامی که در مورد مهارت پلان‌ها و مقطع‌ها در معماری جیمز استرلینگ، تا هنگامی که در مورد شکل‌های تان نشده با همکاری فرانک گری می‌اندیشم، صحبت خواهیم نمود. ممکن است دشوار باشد که این واژه

را در مورد آلوارو سیزا یا هرزگوگ و دِ مورن به کار ببرم، اما ارائه‌ی دستخط معمارانه و بسیار شخصی سیزا، و علاقه‌ی توام با وسواس معماری و مصالح هرزگوگ و دِ مورن، اعتقاد دارم که همچنان می‌توانیم آنها را در همان مسیر مورد بحث قرار دهیم. حالا که عنوان کتاب را شرح دادم، اجازه دهید که سعی کنم احساسم را در مورد این گروه معماران بعضاً نامتجانس بیان کنم. علاقه ام به این بود که معماری را مطالعه کنم که دارای نفوذ و قدرت بیشتری در زمان حال هستند، آنهایی که در آخرین ربع قرن بیستم علایق دانشجویان معماری را برانگیخته‌اند، آنهایی که کارهایشان در عرصه‌ی وسیعی مورد بحث قرار گرفته است، و سرانجام آنهایی که کتاب‌هایشان با مقدار زیادی مقالات مفهومی منتشر شده است. به نظر می‌رسد که باید با جیمز استرلینگ شروع کنم. شخصیت او دعوت کننده به تلاشی است که در راستای اتصال چیزی بود که می‌توانست شامل میراث زبان شناختی پیشروها^۱ - که هنوز در آغاز دهه‌ی شصت میلادی زنده بودند - به علاقه‌ی شدید به پیچیدگی باشد، که پس از آن ایجاد شد. فکر می‌کنم که امروزه کمتر درباره‌ی او بحث می‌شود، لذا الزامی است که هرگونه ارزیابی معماری معاصر را با استرلینگ آغاز کنیم.

[تفکر] استرلینگ به سرعت توسط رابرت ونتوری و آلدو روسی ادامه یافت. این دو اغلب باهم جفت شده‌اند، از جمله‌ی این دلایل انتشار پیچیدگی و تضاد در معماری و معماری شهر در یک سال است (۱۹۶۶ م.)، اما معمار آمریکایی باید مقدم‌تر از معمار ایتالیایی باشد. تاثیر ونتوری سریع بود و در دهه‌ی شصت م. و اوایل دهه‌ی هفتاد م. حکم‌فرما بود، درحالی که کار روسی، درحالی که در اروپا به خوبی شناخته شده بود، اما تا اواخر دهه‌ی هفتاد م. «جهانی» نشد، تا زمانی که اندیشه‌هایش در آمریکا منتشر شد. هریک ایده‌هایشان را با آثارشان نشان دادند. ونتوری، با ساخت کشور به عنوان نقطه‌ی شروع، سعی کرد تا اصول را دریابد و نشان دهد که چقدر در مقابل هنجار و گرایش به فرد مقاوم است. در مقابل، روسی تلاش کرد که نظم علمی را گسترش دهد، پس از اینکه از اصول مهمی که معماری شهر را توصیف می‌کند، رمزگشایی کرد. هر دو طی دهه‌ها اندیشه‌ی معمارانه را تحت تاثیر قرار دادند، و تاثیرشان تا امروز احساس شده است.

معماری مانند پیتر آیزنمن، علاقه‌ی ویژه‌ای به تئوری پردازی مقدم بر تمرین ساختن اثر دارد. او مسئول بخش تئوری کتاب پنج معمار نیویورک در سال ۱۹۷۲، و موسس مرکز مطالعات معماری و شهر [مجله‌ی] مخالفان، و در نتیجه نقشی کلیدی در فرهنگ معماری آمریکا دارد. هر چند گاهی با سوءتفاهم همراه شده اما هیچ وقت فراموش نشده است، نوشته‌های تئوریک او جایگاه برجسته‌ای در چشم انداز معمارانی که در این سخنرانی‌ها توصیف می‌شوند داشته است.

آلوارو سیزا و فرانک گری بر چشم انداز معماری دهه‌ی هشتاد میلادی تاثیر گذاشتند. به نظر می‌رسد که به وسیله‌ی آنها، تئوری در مسیری افتاد که نوعی معماری با اثر واقعی قابل توصیف شد. هر چند گری چندسالی مسن‌تر است، ابتدا سیزا را ارایه نمودم. معماری [سیزا] همیشه مورد تحسین بوده است و از ابتدای دوره‌ی کاری اش، زمانی که مجلات ایتالیایی او را کشف نمودند، فرهنگ معماری اروپا در آثارش بازتاب داشت. کارهای او همواره با علاقه‌ی زیادی دنبال شده است و کسی ممکن است بگوید که او بدون راهی از تعهد تئوریک و اجتماعی به آغازگران [این اندیشه] شکوفا نمی‌شد. این مسئله باعث شد که گری بعضی اوقات اعمال نفوذ کند، اما تاثیر او در معماری دهه‌ی هشتاد غیرقابل پرسش است. عملگرایی آگاهانه‌ی او، با روش نوآورانه اش در سازماندهی مصالح و فرم ترکیب شد، و از هرگونه تسلیم شدن به زمینه دل کند و به سرعت باعث شد که به مرجعی مسلم تبدیل شود. سفر اعجاب انگیزی را شرح خواهیم داد که چگونه محرکی، باعث شد معمار نه چندان مطرحی [مثل گری] به معماری محبوب در دهه‌ی نود تبدیل شد، دهه‌ای که شاهد اختلاط صریح شخصیت او و سلسله کارهای اصلی اش بود که به نقطه‌ی اوج موزه گوگنهایم بیلپائو منتهی شد.

علائق تئوریک و حرفه‌ای، اساسا در این دهه تغییر یافت، و چهره‌ی رم کولهاس مدلواره‌ی این تغییر بود. کولهاس می‌خواست که معماران، بدون پیش داوری روشنفکرانه، عقلانیت ضمنی نوعی از معماری را که سرمایه گذاران ساختمان

می‌ساختند، ترمیم نماید. لذا، او اعتقاد داشت، که باید ریشه‌های معماری را، که هنوز زنده بود - و با اشتیاق تئوریک حامیان معماری بافرهنگ تحریف شده بود- نشانه بگیرد. هدف او، کلیدی برای نوعی از معماری در دنیای جهانی شده بود، که احترام به تاریخ و غمِ قُربت نسل گذشته ندارد. **نیویورک هذیانی**، نخست منتشر شده در [سال] ۱۹۷۸، تأثیری مطوف به گذشته در دهه‌ی نود و کامل شده با [کتاب] بسیار عمومیت یافته اس ام ال ایکس ال [S,M,L,XL]؛ که گونه‌ای از کتاب را بنیان نهاد که توجه بسیار بیشتری به تصویر و نقشه نسبت به متن داشت. حسن ختام این مقدمه، نخستین کارهای هرزوغ و د مورن بود، که اعلام‌کننده‌ی سرشت متعالی مکعب‌های اصلی است. اینجا ارتباط با جهان شکل‌گرایانه‌ی هنرمندان حداقل‌گرا آشکار می‌شود، احیاشدن سنتی که کارهای این دو معمار را با آن نقاشان مرتبط می‌سازد. تأثیر هرزوغ و د مورن در مدارس معماری خیلی سریع بود، و ظرفیت آنها برای به عهده گرفتن هرگونه ساده‌سازی و هماهنگ شدن با مهمترین رویداد متضادی که شرح می‌دهد چرا دانشجویان به دیدن از نزدیک کارهایشان ادامه می‌دهند، قابل ستایش است. آنها، با اطمینان، در میان چندتن از معمارانی، که من فکرمی‌کنم تأثیر گذاراند، قرار می‌گیرند.

جهت شرح چگونگی انتخاب معماران، باید بگویم که چگونه تعدادی از سخنرانی‌هایم به این کتاب تبدیل شد. همانگونه که قبلاً گفتم، سخنرانی‌ها به‌عنوان درس‌هایم در مدرسه‌ی طراحی‌هاروارد ارایه شده است. این مربوط به سالهای تحصیلی ۱۹۹۲-۱۹۹۳ و ۱۹۹۳-۱۹۹۴ است. آن سخنرانی‌ها مجدداً، به درخواست حوزه مائوئل لویز پلاتز^۳، در مجموعه‌ای از صحبت‌هایم در [ماه] نوامبر [سال] ۱۹۹۵ در سیرکلو دِ بلاس آرتس مادرید^۴ ارائه شد. بدون او [پلاتز]، مطالب ارایه شده در این کتاب ممکن بود هرگز واقعیت نیابد. سخنرانی‌های سیرکلو، ضبط شدند، و بذر این متن را ایجاد نمودند. بنابراین، کتاب همکاری دانشجویان شرکت‌کننده در کلاس را در خود مستتر دارد. لحن گفتگو محور کلاس تا حد ممکن حفظ شده است، تصاویر هم، مانند آنهایی که در طول سخنرانی‌ها نمایش داده می‌شد، ارایه شده است. همانگونه که خوانندگان مطلع خواهند شد، هماهنگی متون و تصاویر با توجه به طبیعت این کتاب تعیین شده است. بنابراین، توجه‌ای که به طرح گرافیک شده است، شایسته‌ی قدردانی از رامون پارت^۵ می‌باشد، مدیر [انتشارات] اختر^۶، و کسی که این پروژه را هدایت نمود.

دو نکته‌ی باقیمانده به شرح زیر است. نخست، در سیرکلو، در باره‌ی ونتوری و همچنین هرزوغ و د مورن صحبت نکردم. اما وقتی که در مورد انتشار این سخنرانی‌ها در یک کتاب فکر می‌کردم، تأثیر آنها غیر قابل انکار به نظر رسید، چرا که هر دوی آنها، معمار آمریکایی و شریکان سوئیسی، نقشی اساسی در معماری معاصر داشته‌اند و درحقیقت من به ایشان در درس‌های دیگری اشاره نمودم. دوم، در حین کار کردن بر یادداشت‌های سخنرانی قدیمی، سعی کردم که دامنه‌ی کارهای معماران را تا بعد از سال ۱۹۹۵ هم ادامه دهم. در نهایت، تصمیم گرفتم که سخنرانی‌ها را تا اینجا که هستند، رها کنم. ... و این درباره‌ی کتاب بود. اما نمی‌خواهم این مقدمه را بدون تشکر از پیتر رو^۷، مدیر مدرسه طراحی هاروارد، پایان دهم، کسی که همواره از انتشار این سخنرانی‌ها حمایت نمود، و باید از کارمن دیز مدینا^۸ نام ببرم، کسی که مرا در بازنویسی متن کمک نمود. بدون استعداد او، حساسیت و تعلق خاطرش به این پروژه، امروز چنین کتابی موجود نبود.

Jose Manuel Lopez Pelaez - ۳

Madrid's Circulo de Bellas Artes - ۴

Ramon Part - ۵

Actar - ۶

Peter Rowe - ۷

Carmen Diez Medina - ۸

VENTURI & SCOTT BROWN

JAMES STIRLING

ALDO ROSSI

PETER EISENMAN

ALVARO SIZA

FRANK O. GEHRY

REM KOOLHAAS

HERZOG & DE MEURON

RAFAEL MONEO

**THEORETICAL ANXIETY
& DESIGN STRATEGIES
IN THE WORK OF EIGHT
CONTEMPORARY ARCHITECTS**

TRANSLATED By:

IMAN RAEISI & HESAM ESHGHI SANATI

شهرسازی
معماری و
کتابخانه تخصصی هنر